

AZERBAYCAN ŞÂİRLERİNİN ÇAĞATAYCA ŞİİRLERİ (3)

Nİ'METULLÂH KIŞVERÎ'NİN DOĞU (ÇAĞATAY) TÜRKÇESİ VE BATI (OSMANLI) TÜRKÇESİ İLE NAZİRELERİ

Cahangir Gəhrəmanov'un aziz hatırasına

Osman Fikri SERTKAYA

ÖZET

Anadolu ile Azerbaycan bölgelerinin Türk şâirleri Doğu (Çağatay) lehçesini öğrenmiş ve Çağatay şâiri Lutfî'den başlayarak özellikle Ali Şîr Nevâyî'ye Çağatay lehçesi ile nazireler yazmışlardır.

Kişverî kendi şiirinin Nevâyî şiiri ile denk olduğunu söylemiş ve bu sözlerini ispat için de Divanında Nevâyî'nin beş gazelini tahmis ederek bu sahadaki kudretini göstermiştir.

Bildirimizde bu tahmislerin transkripsiyonları verilmektedir.

ABSTRACT

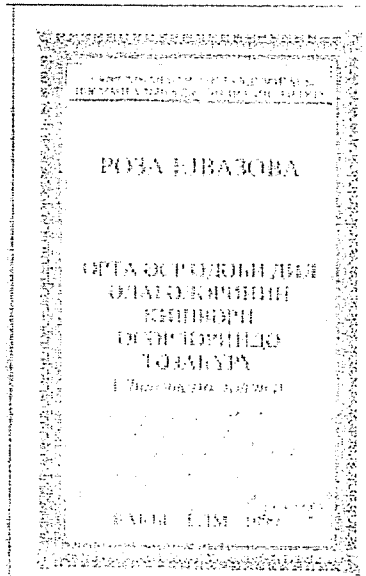
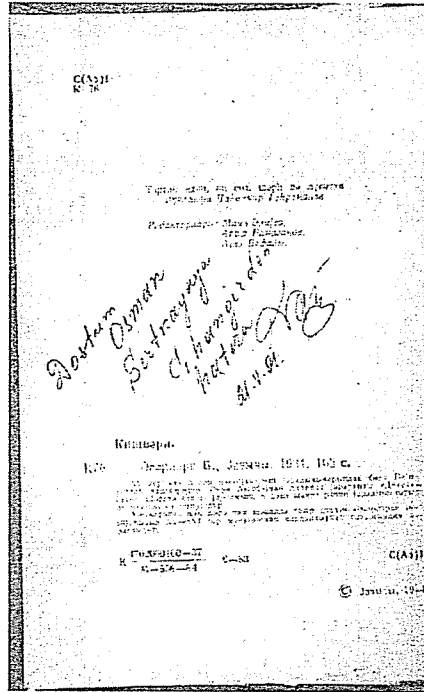
Turkish poets living in Anatolia and Azerbaijan regions learned to speak the Eastern (Chagatai) dialect, so that starting from the Chagatai poet Lutfî and especially Ali Şîr Nevayî they wrote nazires in the Chagatai dialect.

Kişverî alleged that his poetry was at the same level as that of Nevâyî and wrote tahmises after five gazels by Nevâyî to prove his point; included in his dîvan, said tahmises prove the strength of his art.

Transcriptions of those tahmises are included in my paper.

ANAHTAR KELİMELER / KEYWORDS

Lutfî, Nevâyî, Karamanlı Nizâmî, Ahmed Paşa

Değişik lehçeler konuşan Türk halklarının aralarındaki ilk anlaşma muhakkak ki sözlü olmuş, bu yüzden de belge olarak bugüne ulaşmamıştır. Ancak Türkler yazılı kültür devresinde birbirlerinin lehçelerini öğrenerek eserlerini okumuşlar ve birbirlerinden etkilenecek yeni eserler vermişlerdir.

Anadolu ile Azerbaycan bölgelerinin Türk şâirleri Doğu (Çağatay) lehçesini öğrenmiş ve Çağatay şâiri Lutfî'den başlayarak özellikle Ali Şîr Nevâyî'ye Çağatay lehçesi ile nazireler yazmışlardır. Muhammed Fuzulî'nin Çağatay şâiri Lutfî'nin bir gazelini tahmisi Osman Fikri Sertkaya tarafından yayımlanmıştır.¹

Azerbaycan şâirlerinin Doğu (Çağatay) Türkçesi ile şiir yazmaları hakkında Cehangir Gəhrəmanov ile Kamil Allahyarov *XIII-XVI əsrlər Azərbaycan Şə'ri*'nde², şunları söylerler:

"XVI esrdə Azərbaycan halqının başqa Türk halqları ilə edebi əlaqələri də heyli genişlənir. Hele XV esrin ikinci yarısında Özbək intibah mədəniyyətinin güvətli təzahürü və Nəvai edebi məktəbinin geniş şöhrət tapdığı zamanda Herat'a gələn Azərbaycanlı şairlər Səfəvilər dövründə vətənə gəytdəyindən sonra öz əsərlərində özbək mədəniyyətinin nailiyyətindən, Nəvai irsindən bacarıqla istifadə edirdilər. Belə şairlərdən Ziyayi, Hulgi, Allahi, Besiri'ni göstərmək olar".

Seyyid Azîm Şirvânî (1835-1892)'nin tezkiresinde Çağatay lehçesi ile şiir yazan Azerbaycan şâirleri kronolojik olarak şöyle zikredilmektedir.

XV. yüzyıl:	Kişverî, Ziyayî, Hulgî, Allahî, Basîrî
XVI. yüzyıl:	Sadık-ı Afşar (Sadık Beg Afşar), Muhammed Emanî
XVII. yüzyıl:	Mesihî-i şarkî
XIX.yüzyıl:	Abdullah Bey Âsî (Karabağlı Âsî)

Bu listeye Çağatayca dördlükler yazmış olan Vâhid Mahdumî ile Şah Kulu Beg, Susenî Beg, Perî Peyker gibi şâirleri de eklemek gerekiyor. Listelenen bu şâirler arasında Kişverî ilk sırada yer almak-

¹ Osman Fikri Sertkaya, "Garb Türklerinin Şark Türkçesiyle şiir yazma ananesi ve Fuzulî'nin Çağatay şâiri Lutfî'ye yazdığı tahmis", *Azərbaycan Tarixinin Çağdaş Problemləri = Contemporary Problems of Azerbaijan History*, Bakı, 2000, s. 258-265.

² Cahangir Gəhrəmanov - Kamil Allahyarov, *XIII-XVI Əsrlər Azərbaycan Şə'ri*, üçüncü cild, Bakı, 1984, s. 21.

tadır. Son sırada yer alan Karabağlı Âsî'nin 9 beyitlik Çağatayca gazeli ise Osman Fikri Sertkaya tarafından yayımlanmıştır.³

Kişverî'nin Hayatı :⁴

Nimetullah Kişverî 1400'lü yılların ilk yarısında şimdiki İran'ın Dilmân = Dilmegân (Salmas = Şapur şehrinde) doğmuştur. Şâirin doğum yılı bilinmemektedir. Hayatı hakkında bir kayıt yoktur. Ancak divanındaki ifadelerinden yaşadığı çağ hakkında bilgi edinilmektedir.

Şâirin kendisine bir hâmi aradığı anlaşılmakta ve bu hâminin de Akkoyunlu Sultanı Ya'kub Han olmasını arzu etmektedir. Kişverî bu arzusunu şu mısraları ile dile getirmiştir:

*Kalender Kişverîdür bir sühandân
Sühan-gûyâdur uşta kûy u meydân
Anuñ her beytidür bir dürr-i galtân
Kulağ asmaz aña Yâqûb-ı Sultân
meni bu kaygu öldürdi meded hây*

Akkoyunlu Sultanı Yakub bu satırları okuyunca onu himayesine almış ve böylece Kişverî Akkoyunlu sarayına intisab ederek Sultan Yakub'un 1490'daki ölümüne kadar onun himayesinde yaşamıştır. Ancak Sultan Yakub'un ölümünden sonra Akkoyunlu şehzadelerinin 1490-1502 yılları arasındaki hakimiyet mücadelesi sırasında saraydan uzaklaşmış ve kendisine başka bir hami bulamadığını da şöyle ifade etmiştir.

*Kişverî şî'ri Nevâyî şî'rinden eksük emes
bahtına düşseydi bir Sultân Hüseyin Baykara.*

Şâir Semerkand'a giderek Hüseyin Baykara'nın himâyesine girmek istemesini bir gazelinde şu beyitlerle dile getirmiştir:

³ Osman Fikri Sertkaya, "Azerbaycan şâirlerinin Çağatayca şiirleri (1)", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XXIX, İstanbul, 2000, 263-266.

⁴ Kişverî'nin hayatı hakkındaki bilgiler 1946 yılında Həmid Araslı tarafından yazıldı. "Fuzuli sələflərindən Kişvəri", *Azərbaycan Ədəbiyyatı Tarixi və Problemləri (Seçilmiş əsərləri)*, Bakı, 1998, s. 286-290. Eliyar G. Seferli ve Həlil H. Yusifli C. Gəhrəmanov və Roza H. Eyvazova'nın eserlərindəki bilgileri özetlemişlerdir. "Kişverî (XV. yüzyl) Azərbaycan eski Türk edebiyatı", *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir, Nazım)*, 2, *Azerbaycan Türk Edebiyatı, II*, Ankara, 1992, s. 136-146.

*Husrev-i Tebrizîden çün bolmadı kâmun revâ
'Ayh emes ger meyl-i türkân-ı Semerkand eyleyim*

*Kişverî tek şîre-i şî'r-i Nevâyî birle men
sen ciger pergâlesi cân birle peyvend eyleyim*
Şâir Ali Şir Nevâyî'nin hayranıdır. Bunu divanındaki gazellerde çeşitli beyitlerde dile getirmiştir. Bu beytlerden bazıları şunlardır:

*Kêysem palâs-ı derdmendî
Kılsam idi hudmet-i Nevâyî*

*Tâ h'ân-ı Nevâyîdin alur çâşnî-i şî'r
Kul Kişverî 'uşşâk-ara bir ehl-i nevâdur*

*Kişverîniñ şî'ri yetseydi Nevâyî arzına
Kurtarurdu şâh-ı gâzîdin aña şehr-i Herî*

*Nevâyî himmeti-din Kişverî ehl-i nazar boldı
Cihân mülkin dutar şî'ri nazar bolsa Nevâyîniñ*

*Kişverî dîvânıdın her beyt ehl-i derd için
Sanki bir peyk-i Nevâyîdür Horâsândın kelip*

*Kişverî yoh kim Nevâyî men bu kün Tebriz ara
Han Melik Sultân Muhammed çün pesend etti meni*

*Kalender Kişverî sözde Nevâyî birle teng erür
Kirip Begler bilen at oynadur bir haste Geylânlu*

Şâir kendi şiirinin Nevâyî şiiri ile denk olduğunu söylemiş ve bu sözlerini ispat için de Divanında Nevâyî'nin beş gazelini tahmis ederek bu sahadaki kudretini göstermiştir. Roza Eyvazova'nın yayımladığı Baku yazmasının tıpkıbasımında bu tahmislerden dördü yer almaktadır. Ayrıca şâir Nevâyî öncesi Doğu Türk Şairlerinden

Lutfî'nin de bir gazelini tahmis etmiştir. Bu nazirelerin transkripsiyonları aşağıda verilmektedir.

Kişverî Osmanlı şâirlerinin şiirini de yakından takip etmiş ve çağdaşlarından Karamanlı Nizâmî'nin bir, Ahmed Paşa'nın ise iki gazelini tahmis etmiştir. bu tahmislerin de transkripsiyonları aşağıda verilmektedir.

Kişverî'nin divanı :

Türkçe ve Farsça şiirler yazan Kişverî'nin şiirleri divanları dışında şiir mecmuaları ile cönklerde de görülmektedir. Kişverî Divanı üzerinde doktora çalışması yapan Jale Demirci divanın 5 yazması olduğunu söylemişti. Kişverî divanını yayımlayan Cehangir Gəhrəmanov yayımını şu üç nüshaya dayanarak hazırlamıştır:⁵

a) Baku (Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, Elyazmalar Fondu, M-27/8408),

b) Taşkent (Özbekistan Şarkşinaslık Enstitüsü, Elyazmalar Fondu, İnvanter 652)

c) Baku yazmasından kopye edilen Semerkand (İlmî-Tetkikat Enstitüsü Kütüphanesi) yazması.

Yayımlanan bu divanda Gazel (254) türü yanında Kasîde (1), Muhammes (7), Tahmis (8), Müstezad (2), Murabba' (2) ve Rubai (25) türünde şiirleri de görülmektedir.

Baku nüshasının tıpkıbasımı ise Roza Hüseyin gızı Eyvazova tarafından yayımlanmıştır.⁶

Kişverî divanının dördüncü yazması Bursa Genel Kütüphanesi, 4369 numarada kayıtlıdır.⁷

Ben bu çalışmamda Baku (Ba) yazması ile Bursa (Bu) yazmalarından faydalandım. Divanın diğer yazmalarını görmedim.

⁵ Divanının yayımı için bk. Cehangir Gəhrəmanov, *Kişvəri. Əsərləri*, Bakı, Yazıçı, 1984, 163 s.

⁶ Roza Hüseyin gızı Eyvazova, *Orta Əsr Ədəbi Dil Əlaqələrinin Kişvəri Əsərlərində Təzahürü (Lingvistik Tahlil)*, Bakı, Elm, 1999, 137 s. + Tıpkıbasım 154 s.

⁷ Bursa yazmasınının PDF kopyasını kütüphaneden benim için temin eden Sayın Prof. Dr. Hatice Şahin'e teşekkür ediyorum.

DOĞU (ÇAĞATAY) TÜRKÇESİ İLE NAZİRELERİ

I. Lutfî'nin gazeline nazire

Kişverî, çağatay şâiri Lutfî'nin divanında geçen ve
ey ezeldin tâ ebed könglüm giriftârıñ seniñ
çäre kıl kim boldı cänim esrü efkârıñ seniñ

beytiyle başlayan "seniñ" redifli 5 beyitlik gazele Çağatay Türkçesiyle "menim" redifli 6 beyitlik nazire yazmıştır. Lutfî'nin bu gazeli ayrıca Muhammed Fuzûlî tarafından da tanzir edilmiştir.⁸

Lutfî'nin gazeli⁹

Remel	- + - - / - + - - / - + - - / - + -
(434a) . 1	ey ezeldin tâ ebed könglüm giriftârıñ seniñ çäre kıl kim boldı cänim asru efkârıñ seniñ
2	dilberim-niñ mezhebi-de yoq turur resm-i vefâ ey köngül nê yerge yetkey nâle-i zârıñ seniñ
3	cân bérür çağda katımğa téngrî üçün kél bégim bârî körmüş bolğa mên bir lahza dîdârıñ seniñ
4	şer' ilinde bolsa ger ösrük sözige ¹⁰ i'tibâr kanıma bergey tanuq-lıq ikki 'ayyârıñ seniñ
5	her kaçan Lutfîni öltürsenğ cefâ tîği bile anda hem bolğay meniñ rûhum meded-kârıñ seniñ

⁸ Osman Fikri Sertkaya, "Garb Türklerinin Şark Türkçesiyle şiir yazma ananesi ve Fuzûlî'nin Çağatay şâiri Lutfî'ye şazdığı tahmis", *Azərbaycan Tarixinin Çağdaş Problemləri = Contemporary Problems of Azerbaijan History*, Bakı, 2000, s. 258-265.

⁹ Lutfî'nin bu gazeli İstanbul, Üniversite Kütüphanesi, Türkçe yazmalar (Müze), no 5-452'de kayıtlı mecmuanın 43-4a varagından alınmış ve Bursa nüshası ile de karşılaştırılmıştır. Lutfî'nin bu gazelini krş. Günay Karaağaç, *Lutfî Divanı. Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara, 1999, s. 104, 133. gazel.

¹⁰ Nüsha farkında da açıkça görüldüğü gibi söz yerine köz olması lâzımdır. Ayyâr olan köz (göz) olduğuna ve 'ayyâr'ın da (iki) tane olduğu belirtildiğine göre doğru şeklin sözige yerine közige olması gerektiği açıktır: Metindeki sözige şekli de müstensih hatası olmalıdır.

Nüshalar:

- A. İstanbul, Üniversite Küt., Türkçe Yazmalar (Müze) no. 5452 (434a)
 B. Bursa nüshası. İ. H. Ertaylan tarafından yapılan ıpkı basım s. 110.

Nüsha farkları:

- 2a dilberim-niñg mezhebi-de yok turur| B çünkü hüblar mezhebinde yoğ imiş
 2b yetkey| B ketkey
 4a ... içinde bolsa ger... söziğe| B... ile bolsa revâ... köziğe
 5a her kaçan Luḫfî'ni öltürseñg| B öltürür bolsañg bu Luḫfî'ni

Kişverî'nin naziresi

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - - + -

- Ba 57/3-8: 1 ey ezeldin 'ışkıñg ilen 'ahd-i peymânım benim
 Bu 125b tâ ebed sevdâ-yı zülfiñg münis-i cânım benim
 2 şerh-i hâlimi bilür her kim körür sendin ırağ
 rû-yı gerd-âlüd ilen çâk-i girîbânım benim
 3 döstlar kıan ağlağay men pîr-i hecriñg hâline
 lâle tek ger zâhir olsa dağ-ı pinhânım benim
 4 kılmaya bād-ı şabâ zülfiñg perîşân her seher
 şâm-ı hicrân ger köre hâl-i perîşânım benim
 5 ağzıma su damzuran köz merdümi-dür dembedem
 şermsâr êtdi meni bu çeşm-i giryânım benim
 6 n'ola ger kul kişverî-niñg hâline kılsañg nazar
 çünkü sendin özge yok hiç kimse sulḫânım benim

II. Luḫfî'nin gazelini tahmis

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

- Ba 136/9: 1 tâ felek sen mâhdın ayırdı men gümrâh {â} nı
 Bu 51a/3 oda yahım-dur yâham bu nilgün-i hargâhı
 kıan yudup köñglüm çeker bu nâle-i cângâhı

- kökdedür her dem fiğânım körge sen mâhnı¹¹
 da'vî-i mihrimğa danuğ tartadur men âhnı
 2 ey cemâliñg yüzidin âyine-i meh müncelî
 rüzigârım üre boldı sendin ayru kalğalı
 gerçi sen sulḫân sen ü men bir gedâyıñgam velî
 sen bigi sulḫânı sevmek haddim érmezdür velî
 Ba 136/14 bu belâliğ 'ışk fark êtmez gedâdın şâhnı
 Ba 137/1 3 ey dehânıñg hoğka-i yâküt u inçü mahzeni
 Ka'be-i vaşlıñg melâhat cevheriniñg ma'deni
 yaşurup şem'-i cemâliñg oda köydürdüñg meni
 dâne-i hâlîñg temennâsında ey gül hırmeni
 rahm kıl kim çehre-i zerdim yaşurd<ı> gâhnı
 4 şem' bahgeç yüzünge men yanarım gayret bile
 kaluram bir suhte pervâne tek hayret bile
 kêçe kündüz men yudar men kıan u sen 'işret bile
 zülfünğ ü yüzünğ firâkında tümen hasret bile
 hayf kim, zâyi' keçürdi munça sâl u mâhnı
 Bu 51b/1 5 ey sehî-kadd dilberüm bolsañg hırâmân her yanğa
 Kışverî-nünğ köñgli-dür cânı bile kırbân sañga
 bâri çün yoğdur 'inâyet bahışı sendin mañga
 Luḫfîni kıavma eşikdin vër zekât-ı hüsn onğa
 hânda êtsün sen ganî barında şey'u'l-lâhnı
 Not: *Luḫfî Divanı*'nda beşinci beyitten sonra şu iki beyt yer almaktadır.

ağzıñgızınñg fikrini mundağ ki kördüm âhiri
 başlağusıdur 'adem sarı min-i gümrâhnı
 eşikiñg dür taht-ı devlet hâk-i pâyıñg efserim
 tapmadı Cemşîd u Efrîdün bu kıadr u cânı

¹¹ Luḫfî'nin bu gazeli için bk. Günay Karağaç. *Luḫfî Divanı. Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*, Ankara, 1999, s. 254-255, 350. gazel.

III. Nevâî'nin gazelini tahmis

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ba 126/2

muhammes

- Ba 126/3: 1 ey güzel-ler pâdişâ<hı> tâ gedâ boldum saŋga
 Bu 10b/4 cân saŋga kurbân bolup men hem fedâ boldum saŋga
 dâmen-i 'ışkıŋı dutup hâk-i pâ boldum saŋga
körgeli hüsniŋi zâr u mübtelâ boldum saŋga¹²
nê belâlîg kün idi kim âşinâ boldum saŋga
- 2 nêçe bu baŋr-ı firâk içre üzey sêndin köŋül
 dolmadı bir kez ki pir itin düzey sêndin köŋül
 kirpikimdin nêçe hün-ı dil süzey sêndin köŋül
her nêçe dêrdim ki kün künden ozay sêndin köŋül
veh ki kün künden beterrek mübtelâ boldum saŋga
- 3 sen hem ol nâ-mihribân 'âşık-küş-i hünhâre bol
 üg-i hecristin menüm cânım kerek yüz pâre bol
 çâre-i kârıŋ bulunmaz n'eyleyim bîçâre bol
 ey köŋül terk-i naşîhat eyledim âvâre bol
 yüz belâ yétmez ki men hem bir belâ boldum saŋga
- 4 kıblegâhum tağ-ı ebrû-yı habîbim-dür müdâm
 secde kılgaç altıda kölgem rakîbim-dür müdâm
 Bu 11a/1 gâbgâb u sîbim hayâli sîb ü nârım-dur müdâm
câm-ı Cem birle Hızır suyu naşîbim-dür müdâm
 Ba 126/14 sâkıyâ tâ terk-i câh eylep gedâ boldum saŋga

¹² Nevâî'nin bu gazeli için bk. Günay Kut, 'Alî Şîr-Nevâî. Ğarâ ibü's-sîgâr. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin, Ankara, 2003, s. 39-40. 17. gazel. Nevâî'nin bu gazeline Kâtîbî (Seydî Ali Reis), Muhyiddîn Çelebi, Ulvî, Ravzî ve İshak Çelebî nazire yazmıştır. Bk. Yusuf Çetindağ, *Ali Şîr Nevât'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*, Ankara, 2006, s. 120-121.

- Ba 127/1 5 al yanğagıŋ körsedüp köŋlümni alup sahladıŋ
 rişte-i cânım yüzüp hecr ile ağzım bağladıŋ
 men vefâ vü mihr sen cevri ü cefâdın söylediŋ
men kaçan dedim vefâ kılğıl maŋga cevri eylediŋ
sen kaçan<n> dedin fedâ bolğıl maŋga boldum saŋga
- 6 ey lebünğ âb-ı hayât ü közleriŋ cādū-şifat
 gâbgâbıŋ bāğ-ı cemâliŋ içre destânbū-şifat
 men ki yüzlendim belâ şahrâsına âhū-şifat
ğay perî peykerke dêrsin tilbe bolduŋ bu şifat
ey perî peyker ne kılsaŋ kıl maŋga boldum saŋga
- 7 her nêçe kim istedim bu nîlgün evrâk-ara
 Kışveri tek tapmadım bir nâ-murâd 'uşşâk-ara
 ney tegi nâlân bolup kezdüm hâmi âfâk-ara
 gussa cengi-din Nevâî tapmadım 'uşşâk-ara
 Ba 127/9 tâ Nevâî tek esîr ü bînevâ boldum saŋga

IV. Nevâî'nin gazelini tahmis

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

Ba 127/10

muhammes

- Ba 127/11: 1 ol-kim anıŋ çeşm-i mest ü gamze-i kattalı bar
 Bu 51b/4 hâl-i müşğîn birle hağğ-ı sebz ü reng-i alı bar
 şanasım kim lebleri içinde kat kat balı bar
barça hüblarıŋ kad ü ruhsâr u hağğ u hâli bar¹³
 lîk ol-kim bizni bîhâl eyler özge hâli bar

¹³ Nevâî'nin bu gazeli için bk. Günay Kut, 'Alî Şîr-Nevâî. Ğarâ ibü's-sîgâr. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin, Ankara, 2003, s. 154. 181. gazel. Nevâî'nin bu gazeline Cemîlî, Necâtî, Lamîî, ve Yahyâ Beg nazire yazmıştır. Bk. Yusuf Çetindağ, *Ali Şîr Nevât'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*, Ankara, 2006, s. 98.

- 2 ey gubâr-ı hâk-ı pâyıñg közlerümğa tütiyâ
Ba 127/1-4 boldı sensiz meskenim külhan. libâsım büriyâ
Ba 128/1 közlerimdin sîm ahar çün kâr-gâh-ı kîmiyâ
yüzüm altun kimi-dür, bu vech-din kim hâliyâ
sîm-berler o kişününğ-dür kim anıñg mâlı bâr
- 3 sensizin târik-dür ey şem'-i çeşm-i rûşenüm
pâre pâre hecr elindin serbeser pîrâhenüm
kimse demez kulluğunda şerh-i ahvâlim benim
kireli köñg lüm-ara nâveklerünğ bulmış tenüm
ol kalem tek kim anıñg içinde tüz-tüz nâlı bâr
- 4 ey elif teg râst kaddiñg şekli hañt-ı müstakîm
ay bile yüzünğ bir almadur ki kılmışlar dü-nîm
gülşen-i hüsünğ ara tahrik edip bād-ı nesîm
Bu 52a/1 sünbülünğ düşse ayagıñg altına nê 'ayb kim
gül bile hürşidiniñg astıda lâm u dâlı bâr
- 5 ol ki şun' ile felek fânusını çizgindürür
kime 'ayş ü râhat u kime gam ü guşsa vērür
aşlıdın vâkıf olan bu nükteniñg sırrın bilür
gevher-i maşşud çün vâbeste-i tevfiğ erür
dese olmay kim anıñg sa'y u munuñg ihmâli bâr
- 6 isterem geşt-i çemen ol lâle-i handân bile
gonca tek bir dem meger bu kanlu köñglüm açıla
men ki âdet eyleyüp-dür men mey ü ma'sûk ile
ol sebebdin zâhidâ meşğul emezmen zühd ile
kim köñg ülnünğ muṭrib ü mey bile köp işğâli bâr
- Ba 129/1 7 ol keyik közlü ki ceyrân tek kaçar men vahşıdın
tıfl yanğlıg-dur ki hiç bilmey yamanı yahşıdın
Kışverîdür teng-i dil nisbet dehâni naqşıdın
ey Nevâyî tapmasañg kâmi leb-i cân-bahşıdın
Ba 129/3 senünğ için bolsun anıñg gamze-i kattâli bâr

Not: Gazel *Garâ ibü's-şığâr*'da aşağıdaki bir beyit fazlasıyla yer almaktadır.

âdem olmuş mên ki 'ışk ehli mañg a evlâd erür
yoğsa yaştın mence kimniñg yüz sarı eṭfâli bâr

V. Nevâyî'nin gazelinini tahmis

- Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -
- Bu 52a/12 1 şahn-ı gülşen kör ki köhne hâkdâni bîş emes
hâşılı anıñg bahârı yâ hazânı bîş emes
hâk-i gerdündin naşibim nîm nânı bîş emes
dehr sūdıdın tama' üz kim ziyânî, bîş emes¹⁴
- Bu 52b/1 'ömrni tutkıl ganîmet kim zamânî, bîş emes
- 2 'ıyş u râhat birle geşt-i bâğ u bostân eylemek
dürlü dürlü dembedem ârâyış-i h'ân eylemek
unudup ölmekni fikr-i fak u ayvân eylemek
öy binâ eylep 'acebtür êlni mihmân eylemek
ol ki bu öy içre bês kün mihmânî, bîş emes
- 3 ger cemâliñg bâğı bolsa bâğ-ı rızvân-ı cemîl
yâ Hızır tek bolsa câmıñg dolu âb-ı selsebîl
V'er Sikender tek cihâni kat' kılsañg mîl-i mîl
koy tuvânâliğ sözün yâd et ecel hârim ki pîl
peşşeler nîşi kaşında nâtuvânî, bîş emes

¹⁴ Ali Şir Nevâyî'nin bu gazelinin tahmisi Kışverî'nin Roza H. Eyvazova tarafından yayımlanan Baku yazmasında yer almamaktadır. Metin Cahangir Gâhrâmanov'un *Kışveri Divanı* yayımından (s. 146) alınmıştır.

Nevâyî'nin bu gazeli için bk. Günay Kut. *'Alî Şîr-Nevâyî. Garâ ibü's-şığâr. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Ankara, 2003. s. 188-189. 232. gazel.

Nevâyî'nin bu gazeline Fuzûlî nazire yazmıştır. Bk. Yusuf Çetindağ. *Ali Şîr Nevâyî'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*. Ankara, 2006. s. 111-112. § 28.

Dehr bir menzil halâyık kârbânı pîş emes

Söz kamu efsâne il efsâne-hânı pîş emes.

- 4 neçe kün pīrāhenin ger āl ü vālā kıldı gül
kétدی āhīr āb-ı rūyı başına kuyuldı kül
rūzīgārīng 'işvesine aldanıp vërme köngül
**ay ki bolmuş hil'atıng zer-beft bārī bil kim ol
ma'nī ehlin küldürürge za'ferānī, bīş émes**
- 5 ey tecerrüdde Mesīhā vü feşāhatda Kelīm
saltanat içre Süleymān bil ki Loqmān tek hākīm
'azmīngē iqbāl tābi' bezmīngē devlet nedīm
**mihr tāc u çarh tahtıng bolsa gāfil bolma kim
mihr bī-mihr ü felek nā-mihribānī, bīş émes**
- 6 hākimem dēp halkını incitme. bī-takrīb kim
pādişāhlar hānde vü 'ācizlere ta'zīb kim
Bu 53a/1 şāh-ı 'ādil bolsa degmez mülkine āsīb kim
**şehga iş el fikrini kıлмақdurur veh zīb kim
bir sürüg koydur re'āyā ol şobānī, bīş émes**
- 7 bā-vücüd-ı zühd ü takvā kişverī-i hırka-püş
nām u nāmusun koyup boldı gedā-yı mey-fürüş
ol Mesīh-enfāşlīg dilberni köriçek bāde-nüş
**ger Nevāyī istedi āvārelik ay ehl-i hüş
gam yemeᅇg dīvāne-i bī-hānumānī, bīş émes**

Not: Gazel *Garā ibü'ş-şığār*'da 9 beyittir. Ancak gazelin 7 beyti tahmis edilmiştir. 4. ve 9. beyitler ise tahmiste yoktur.

- 4 kir fenā deyrīde kim her şeyh ü yüz sevdā arıga
ol ki atın hānekāh koymuş dükānī, bīş émes
- 9 evc-i devlet üzre bolsun dāyīmā Belkīs-ı 'ahd
kim zühāl kaçırında her tün pāsbanī, bīş émes

VI. Nevâyi'nin gazelini tahmis

- Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -
- Ba 135/1: 1 ey vāy kim cān vërdim ü bir yār-ı cānī tapmadım
Bu 53a/6 serv boylu bir gül-i gonca-dehānī tapmadım
pīr boldum hecrdin bir nevcivānī tapmadım
**mihrī köp körgüzdüm ammā mihrībānī tapmadım¹⁵
cān besī kıldım fedā ārām-ı cānī tapmadım**
- 2 'ışkıdın dīvāne boldum bir nigārī körmedim
şehridin āvāre boldum şehr-i yārī körmedim
cān vërip hāset bile yār u diyārī körmedim
**gam bile cānımga yëtdim gamgüsārī körmedim
hecr ile dil-haste boldum dilsitānī bolmadım**
- 3 yār çıhdı perde-i 'işretin uş dāmen-keşān
lebleri hāndān u köngli şād u çeşmi serhoşān
kirpikim boldı ciger pergālesindin hünfeşān
'ışk ara yüz miᅇg melāmet okıka boldum nişān
bir kemān-ebrüda tüzlikden nişānī tapmadım
- Bu 53b/1 4 hāsetiᅇgdim ey gül ağızım gonca yaᅇglīg doldı kan
lāle tek bağırında kaldı yüz tümen dāg-ı nihān
közlerim suyu bile ektim yüzünde za'ferān
**köᅇglüm içre serv oқ-dur gonca peykān gül tiken
dehr bāğı içre mundaқ gülsitānī tapmadım**
- 5 neçe kim kıldı naşīhat naşīhi dindürmedim
Ba 135/13 öl dëdüᅇgse öldüm hiç sözüᅇgi sındurmadım
Ba 134/1 emdi dānırsın ki men hiç kimseni öldürmedim

¹⁵ Nevâyi'nin bu gazeli için bk. Günay Kut, 'Ali Şir-Nevâyi. *Garā ibü'ş-şığār. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Ankara, 2003, s. 322-323, 426. gazel. Nevâyi'nin bu gazeline Muhibbî mahlaslı Kanunî Sultan Süleyman nazire yazmıştır. Bk. Yusuf Çetindağ, *Ali Şir Nevâi'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*. Ankara, 2006, s. 132.

hüsn mülki içre sen tek şâh-ı zâlim körmedim
'ışk küyında özüm tek nâtüvânî tapmadım

- 6 gussa-yı dil söyleyim yâ çeşm-i pürhün kıssasın
tâli'imnüñ şomluğı yâ baht-ı vârun kıssasın
kimse bilmez hecrde men zâr-ı Mecnün kıssasın
köp oğudum Vâmîk u Ferhâd u Mecnün kıssasın
öz işimdin bu'l-'acebrağ dâsitânî tapmadım

- 7 menden ayru kalğalı ol Yûsuf-ı gül-pîrehe
Kışverî tek bolmuşam bir sâkin-i beytü'l-ğazan
gerçi eksük olmadı andın mañga türlü miñen
ol âmân içinde bolsun ey Nevâyî gerçi men
Ba 136/8 bir zamân 'ışkında miñnet-din âmânî tapmadım

Not: Gazel *Garâ ibü's-şığâr*'da aşağıdaki bir beyit fazlasıyla yer almaktadır.

tab'-ı gencidin ma'ânî hürdesin yüz katla hayf
kim nişâr etmekke şâh-ı hürdâdanî tapmadım

VII. Nevâyî'nin gazelini tahmis

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

- Ba 133/10: 1 ey küneş sensiz çerâğ-ı mâh-ı tâbân bolmasun
Bu 53b/13 hañ u la'liñ bolsa Hızr u âb-ı hayvân bolmasun
Bu 11a/1 sendin ayru hân u mân u şabr u sâmân bolmasun
sensizin ey 'ömr bir sâ'at mañga cân bolmasun¹⁶
sen bolup bes ravza-i firdevs ü rızvân bolmasun

¹⁶ Nevâyî'nin bu gazeli için bk. Günay Kut, *Ali Şîr-Nevâyî. Garâ ibü's-şığâr. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*, Ankara, 2003, s. 360, 483. gazel. Nevâyî'nin bu gazeline Fuzulî nazire yazmıştır. Bk. Yusuf Çetindağ, *Ali Şîr Nevâyî'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*, Ankara, 2006, s. 193-194.

- 2 ey lefâfet ma'deni ser tâ kâdem pîrahenüñg
Ba 133/13 sen melâhat hürmenisin vër zekât-ı hürmenüñg
Ba 134/1 men ki garğam lâle tek kan içre hecrüñdin senüñg
dép imişsin köydürey bir dağ ile köñg li anıñg
her nêçük dağ olsa bolsun dağ-ı hicrân bolmasun
3 veh ki saldı derbeder ol bîvefâ dilber meni
kıldı rüsvâ-yı cihân ol seng-dil âhir meni
bilmezem yâ Rab müselmândın-durur yâ Ermenî
kâşığa kılğay sücüd öldürdi ol kâfir meni
hiç müselmân yarı yâ Rab nâ-müselmân bolmasun
4 ey şabâ andın burun kim kur diye şâh-ı emel
dêgil ol serv-i revâna hâlimi tapsıñg mağal
men ki boldum hecrdin rüsvâyılığ birle meşel
'ışkıda cânım 'uqûbetler bile al ey ecel
tâ anuñg aşıklığı hiç kimke âsân bolmasun
5 veh ki serhōş atlanıbdur bir süvâr-ı bed-meçiz
ğanzesi hün-riz özi nev-hiz elinde tığ-i tiz
duttı 'aql u şabr u hüşum her biri râh-ı güriz
ey köñg ül mesti çıhip şehr içre salmış rüste-hiz
bir haber dut kim bizim bî-bâk nâdân bolmasun
Bu 12b/1 6 ol ki kanımdın kıdur her dem hünâ-yı barmağın
vërmedi hergiz mañga el kim öpeydim ayağın
bînevâdur Kışverî dedim anı bir kul sağın
dedi ki cân vër dağı öpgil ayağım toprağın
Ba 134/14 ey Nevâyî tizrek bol kim peşimân bolmasun

Not: *Garâ ibü's-şığâr*'da beşinci beyitten önce şu beyit yer almaktadır.

ol perî köñg lümde mihmân bolmuş ey cân vâkıf ol
âh otı düd êtmesün zağm içre peykân bolmasun

BATI (OSMANLI) TÜRKÇESİ İLE NAZİRELERİ

I. Karamanlı Nizâmî'nin gazelini tahmis

- Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -
- Ba 129/4: 1 kuhl ü mazăğa`l-başar ol çeşm-i fettânındadır
 Bu12a/12 âb-ı hayvân çeşmesi çâh-ı zenâhdânındadır
 şâh-ı tûbâ şîvesi serv-i hürâmânındadır
 şol perî-peyker ki dil zülf-i perîşânındadır¹⁷
 âyet-i hüsn ü melâhat şol perî şânındadır
- 2 şekkeriñ şîrin-lığı vü bâdenüñ keyfiyeti
 ğoncanuñ handân-lığı yâkût-ı nâbiñ kıymeti
 Hızırñ enfâsı bile vü âb-ı hayâtüñ şerbeti
 selsebîlün luftı vü hayvân suyu-niñ lezzeti
 kevşerüñ mâhiyeti la`l-i dürr-efşânında-dur
- 3 ey menüm giryân gözüm basan ayâğıñ birle sen
 kirpikimde batmasun nâzik ayağıña tiken
 pîr-i Ken`ânım men ü sen Yûsuf-ı gül-pîrehen
 `anberîñ hâliñ leb-i la`liñde ey ğonca dehen
 dâĝ-ı hasretdür ki men dil-ğasteniñ cânındadır
- 4 vèrdi bâĝ-ı hüsn içinde kudret-i perverdigâr
 ol nihâl-i tâzeye nâz ü kirişme. berg ü bâr
 kâmeti serv-i behiştî `ânızı hurrem bahâr
- Ba 129/14 gevheri eyler hacil, yâkütü eyler şermsâr
 Ba 130/1 bu leğâfet kim anuñ leb birle dendânındadır
- 5 néçe kim ma`şûk-dan `âşık belâ vü ğam çeker
 çâresi teslîm-dür hükm-i kazâdan kim kaçar

¹⁷ Bu gazel Karamanlı Nizâmî tarafından Hafî-i Edirnevî'nin nâzil olan âyet-i hüsn- ol perî-şânındadır / kim dil-i `uşşâk anuñ zülf-i perî-şânındadır matlâlı gazeline naziredür. Haluk İpekten. *Karamanlı Nizâmî. Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*. Ankara. 1974. s. 140. 21. gazel.

- çün bilür kim `âkıbet başı bu meydânda gider
 zülfi-niñ çevgânına başını top étmek diler
 her kim ol çâbü-k-süvâruñ `ışkı meydânındadır
- 6 halk dèr kim. `âşık olur ğaşr küni rû-yı siyâh
 ger güneh `âşık-lıĝ ise. kimseye érmez günâh
 şükr kim mahrûm kıymaz hiç kimi luft-ı ilâh
 cennete girmez diler kâfir ol zülf-i siyâh
 bes ne yüzlen meskeni hüsnüñ gülistânındadır
- Bu 13a/1 7 yek cihet görgil senüñlen Kişveri <dil>-ğasteniñ
 beñzer idi ağzına beynin çığardı pisteniñ
 `âşık-ı zârîñ-durur çün sen yüzi güldesteniñ
 hey dé bî-dîn turreñe ey kim Nizâmî ğasteniñ
- Ba 130/10 cânını zulm ile alıp, kaçdı İmânındadır
- II. Ahmed Paşa'nın gazelini tahmis
- Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + - -
- Ba 132/2: 1 ol ki yüzi lâleden-dür kâmeti şimşâddan
 Bu 13a/4 şâddur göñli ne ğam. aña men-i nâşâddan
 `ışkı yıhdı şabr u hüşum évini bünyâddan
 ey göñül murĝı ne raħm umarsın ol şayyâddan¹⁸
 kim şafâsı var anuñ dâmındaki feryâddan
- 2 dedim ey meh hâne-i `aqlımın vîrân eyleme
 gözlerüñ sürmeleyüp zülfüñ perîşân eyleme
 dedi kim bahtüñ karadur maña bühtân eyleme
 çünki tağdîriñ-dür iş aħterden efgân eyleme
 hükm-i şulţândur siyâset ağlama cellâddan
- 3 kâf u nün aħterlerine olmayıp devr-i kırân
 kim ser-i küyüñde kılmış dümen-i hâk-i mekân

¹⁸ Ahmed Paşa'nın bu şiiri için bk. Ali Nihad Tarlan. *Ahmed Paşa Divanı*. İstanbul. 1966. s. 278-279. No. 241.

mülk-i hestî-din henüz ne nâm idi ve ne nişân

gönlümüñ levhinde oğurdum elif kıddiñ revân
men dağı bir doğru harf öğrenmedim üstâddan

- 4 kaldı bağrım pâresi kirpiklerimdin asıla
yohdurur bir mihrîbânî kim gözüm yaşın sile
senden özge ülfetim yoh hiç cinn ü ins ile

Bu 13b/1

sür kapuñdın tek meni bir görme her nâ-cins ile
miñ kez ölmek yég cihânda bir yaramaz âddan

Ba 132/13

Ba 133/1

- 5 bâğ-ı cennet nıvesi-dür ol turunc-> gâbgâbı
âb-ı hayvân çeşme<si> ağzı, meşîhâdur lebi
ey kulağıñdan aşılış-dur hidâyet kevkebi
âşinâ cem'in sebebsiz dağıdıp zülfün şebi
uyma her bigâneye kim hayr kelmez yâddan

6. yohdurur dehrin vefâsı menden eşit gerçekin
nevbahâr-ı 'ömre hem bād-ı hazâni-dur yaħın
olma gél ey gonca her har u has ile muķterin
dâmeniñ çek hâr elinden ey gül âhımdın sağın
kim hezârân cübbe-i gül çâk oluptur bâddan

- 7 Kışverî-nüñ gönli ger boldise ğam yeri ne ğam
hem-demî-dür nâle vü hem-şohbetü dîrîne ğam
ölse yüz Ferhâd yoh bir zerreçe Şîrîne ğam

ħanda bilsün ol ki Ahmed bilmesün teñri ne ğam
şîr u man su yérine şür-ı dil-i Ferhâddan

Ba 133/9

Not: *Ahmed Paşa Divanı*'nda şu iki beyt yer almaktadır.

4. serv-ı kıddüñ hasretinden öliceķ tâbütümü
eylerem şâhum vaşıyyet ki ideler şimşâddan
6. âh kılduğumça örter âteşüm ruhsârını
sem'î Ahmed lâ-cerem pinhân ederler bâddan

III. Ahmed Paşa'nın şiirine muhammes

Ahmed Paşa'nın şiiri¹⁹

- 1 gül yüzinde görelî zülf-i semen-sây gönül
kara sevdâda yeler bî-ser ü bî-pây gönül
demedim mi saña tolaşma aña hây gönül
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
- 2 çîn-i zülfünden umar nâfe-i hoş-büy murâd
bu hevâ yolına yıllarla yêler nête ki bād
ol dağı sencileyin êtmedi ben ğastayı yâd
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
- 3 bizi ğâk êtdi hevâ yolına sevdâ n'edelim
pây-mâl eyledi bu zülf-i semen-sâ n'edelim
ķul edinmezdi güzeller bizi illâ n'edelim
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
- 4 felekün nüş ederem nîşini sâğarlar ile
toğradı hâr-ı cefâ bağrumı ğançerler ile
baş koşam demez idüm ben dağı dilberler ile
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
- 5 yârün itden çoğ uyar ardına ağıyar dirîğ
bize yâr olmadı ol şüh-ı sitem-ğâr dirîğ
kıldı bir dilber-i hercâiyi dildâr dirîğ
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül
- 6 ben demezdim ki hevâ yolına serbâz gelem
ney-i işkuñla ğamuñ çengine demsâz gelem
deridüm işķ kopuzın uşadam vâz gelem
vây gönül vây bu gönül, vây gönül ey vây gönül

¹⁹ Ahmed Paşa'nın bu şiiri için bk. Ali Nihad Tarlan. *Ahmed Paşa Divanı*. İstanbul. 1966. s. 233-234. No. 173.

- 7 dil dilerken yüzünün vaşlını cāndan daḥi yēg
bir demin görtür iken iki cihāndan daḥi yēg
akdı bir serve daḥi āb-ı revāndan daḥi yēg
vāy gönül vāy bu gönül, vāy gönül ey vāy gönül
- 8 dest-i kūtāhıma baş egmedün ey serv-i dirāz
ki ola şekker lebünne tūf-i dil mahrem-i rāz
vāz geldüm ben eger gelse bu gönül dahi vāz
vāy gönül vāy bu gönül, vāy gönül ey vāy gönül
- 9 Aḥmed'em kim okınur nāmum ile naḡme-i 'ışk
germdür sözlerimün süzi ile hengāme-i 'ışk
dil elinden biçilübdür boynıma cāme-i 'ışk
vāy gönül vāy bu gönül, vāy gönül ey vāy gönül

Kışveri'nin Türkçe ve Farsça mülemması

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

- Ba 123/11: 1 ey bolup 'ışkda dīvāne vü rüs-vāy köñül
Ba 15a/12 yüzünne çırmışup ol zülf-i semen-sāy köñül
Ba 124/1 neçe mundaḡ gezemen bī-ser ü bī-pāy köñül
h'āb-ı ḡafletden uyan hāy köñül hāy köñül
köñül ey vāy köñül, vāy köñül ey vāy köñül
- 2 der ser-i zülf-i tu piçide ser-ā-pāy-ı dilem
hālī ez sır-ı ḡamet nīst süveydāy-ı dilem
nīst ser-ḡalka-i ḡisū-yı tu me`vāy-ı dilem
ger tu zīn gūne konī porsis u pervāy-ı dilem
dilem, ey vāy dilem, vā dilem ey vāy dilem
- 3 neçe ey tilbe gönül bī-ser ü sāmān bolsa sen
dem-be-dem leblerini yād eyleyip ḡan bolsa sen
mūy-ı jūlide vü lāḡar-ten-i 'uryān bolsa sen
şehrdin kaçubanı ḡül-i beyābān bolsa sen
gönül ey vāy gönül, vāy gönül ey vāy gönül

- 4 şad reh ez-hecr-i tu-em suḡt sīpīhr-i zerrāk
ber neyāyed zi-men-i suḡte-dil bū-yı ḡerrāk
ārzū-mendem u uftāde-ten u dil-i müştāk
eger īnest ḡam-ı hier u ḡarībī u ferrāk
dilem, ey vāy dilem, vā dilem ey vāy dilem
- 5 kebleriñ şevḡıdın ey la'l-i lebiñ cān pāresi
gönül ad etmedurur la'l-i Bedaḡşān pāresi
göḡsüm içre asılıp adı köñül ḡan pāresi
gönül ad etme ki bir suḡte büryān pāresi
gönül ey vāy gönül, vāy gönül ey vāy gönül
- 6 tā cudāyem zi-tu ey serv-ḡad-i gul-ruhsār
dārem ender ciḡer-i pāre şode hār ā hār
rūz u şeb ber-ser-i ān kū men-i bī-şabr u ḡarār
sīne mī-kūhem u mī-giryem u mī-güyem zār
Ba 124/14 **dilem, ey vāy dilem, vā dilem ey vāy dilem**
- Ba 125/1 7 göḡsüm üstünde eger köydüre ol muḡbeçe dāḡ
bir ziyāretḡeh ertür göḡsüm ü ol dāḡ-ı çirāḡ
çeşmi şayyāddur ol tıfl-nūñ ü 'ārizi bāḡ
göñlümün ḡuşı-durur zāḡ u iki zülf-i du zāḡ
gönül ey vāy gönül, vāy gönül ey vāy gönül
- 8 hāz cū ki ḡehī ey turk-i sitemkāre-i men
ḡeh çī şod hāl-i dil-i 'āşıḡ-ı bī-çāre-i men
rençe fermā ḡademi ez pey-i nezzāre-i men
tā bebīni ciḡer-i nīş u dil u pāre-i men
dilem, ey vāy dilem, vā dilem ey vāy dilem
- 9 isterem gönülüm her yān defū yañlıḡ yūḡürüp
bu selāmet ayaḡı seng-i melāmetḡa urup
döḡerem daş ile göḡsüm-ḡa gönülün itürüp
boldum uyatlıḡ uşol tilbe soraḡını sorup
gönül ey vāy gönül, vāy gönül ey vāy gönül

10 ey merā bī-tu ne pervāy-ı gul u ne ğam-ı mul
mul maŋga hūn-ı dil u hār-ı nazar lāle vü gul
tavk-ı dil-geşte merā silsile-i ān kākul
göñül ey vāy göñül, vāy göñül ey vāy göñül
Ba 126/1 dilem, ey vāy dilem, vā dilem ey vāy dilem

Bursa nüshasında şâirin mahlasının geçtiği şu bend 11. bend olarak yer almaktadır:

Bu 16a/13 11 haste-dil Kişveriniĝ hâli eger bu olası
döştlar ağlayasıdur aŋga düşmen gülesı
gözleri hūn-ı ciĝer birle demâdem dolası
ol perî-veş-niĝ eger şefkati mundaĝ bolası
göñül ey vāy göñül, vāy göñül ey vāy göñül

BİBLİYOGRAFYA

- 1946 Həmid Araslı. "Füzulî sələflərindən Kişvəri". *Azərbaycan ədəbiyyatı Tarixi və Problemləri (Seçilmiş əsərləri)*. Bakı, 1998, s. 286-290.
- 1966 Ali Nihad Tarlan. *Ahmed Paşa Divanı*. İstanbul, 1966.
- 1974 Haluk İpekten. *Karamanlı Nizâmî. Həyatı, Edebi Kişiliği ve Divanı*. Ankara, 1974.
- 1984 Cahangir Gəhrəmanov. *Kişvəri. əsərləri*. Bakı, Yazıçı, 1984. 163 s.
- 1984 Cahangir Gəhrəmanov - Kamil Allahyarov. *XIII-XVI Əsrlər Azərbaycan Şəri*. üçüncü cild. Bakı, 1984, s. 21.
- 1992 Eliyar G. Səferli və Həlil H. Yusifli. "Kişvəri (XV. yüzyl) Azərbaycan eski Türk edebiyatı". *Türkiyə Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi (Nesir. Nazım)*. 2. *Azərbaycan Türk Edebiyatı. II*. Ankara, 1992. s. 136-146.
- 1998 Jale Demireci. "Nevâyi'nin Azərbaycan sahəsinə etkisi". *Ankara Üniversitesi Dil və Tarih-Coğrafiya Fakültesi Dergisi*, 38:1-2, 1998, s. 1-11.
- 1999 Roza Hüseyn qızı Eyvazova. *Orta əsr ədəbi Dil əlaqələrinin Kişvəri əsərlərində Təzahürü (Linqvistik Təhlil)*. Bakı, Elm, 1999. 137 s. + 154 s. Tıpkıbasım
- 1999 Günay Karaağaç. *Lutfi Divanı. Giriş-Metin-Dizin-Tıpkıbasım*. Ankara, 1999.
- 2000 Osman Fikri Sertkaya. "Gərbi Türklerinin Şark Türkçesiyle şiir yazma aranesi ve Fuzulî'nin Çağatay şâiri Lutfi'ye şazdığı təhmis". *Azərbaycan Tarixinin Çağdaş Problemləri = Contemporary Problems of Azerbaijan History*. Bakı, 2000, s. 258-265.
- 2000 Osman Fikri Sertkaya. "Azərbaycan şâirlerinin Çağatayca şiirleri (1)". *Türk Dili və Edebiyatı Dergisi*, XXIX, İstanbul, 2000, 263-266.
- 2003 Günay Kut. *Alî Şîr-Nevâyi. Gərə ibü ş-şığâr. İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Ankara, 2003.
- 2006 Yusuf Çetindağ. *Ali Şîr Nevâi'nin Osmanlı Şiirine Etkisi*. Ankara, 2006.

MISIR'DA TÜRK DİLİ VE KÜLTÜRÜNÜN İLK İZLERİ THE EARLY TRACES OF THE TURKISH LANGUAGE AND CULTURE IN EGYPT

Nuri YÜCE*

Özet

Bağdat'taki Abbâsî Halifeliğinde merkezi otoritenin zayıfladığı bir zamanda, Mısır'a vali olan Tolunoğlu Ahmed'in burada kurduğu Tolunîler (868-905) devleti ile başlayan Türk hâkimiyeti; İhşidîler (935-969), Eyyübîler (1171-1252), Kıpçak asıllı Memlûk (Kölemen) devleti (1250-1517) ile devam etti ve Osmanlı dönemi ile (1517-1801) sona erdi.

Mısır'da yaklaşık 11. Yüzyıl boyunca kesintisiz süren Türk varlığı, bu ülke halkının etnik ve sosyal yapısında, günlük hayatında, kültüründe ve dilinde derin izler bıraktı.

1260 yılında, Sultan Kotuz ve Baybars komutasında Türklerden oluşan Memlûk ordusunun, Moğolları, Ayn-ı Câlût'ta yenmesi, Türklerin saygınlığını yalnız Mısır'da değil, bütün İslam âleminde zirveye çıkardı. Türklere saygı, sevgi ve hayranlık, Türk diline ilgi ve itibar öyle arttı ki bunun etkisiyle Mısır'da ve Suriye'de, Arap dilcileri tarafından Kıpçak Türkçesini tanıtan lügat ve gramer kitapları yazıldı. Kıpçak bölgesinden, Kafkasya ve Anadolu'dan, Mısır'a yapılan Türk göçleri oradaki Türkleşmeyi sürekli besledi.

Anahtar kelimeler: Mısır'da Türk devletleri, Arapçadaki Türkçe kelimeler, Mısır'da Türk kültürünün izleri, Kıpçak Türkçesi hakkında Arapça yazılmış eserler

Abstract

At the time, when the Abbasian Caliphate in Baghdad have no more authority, Tolunoglu Ahmad became governor in Egypt and organised the State of Tulunids there (868-905); so began the Turkish period with him and continued with İhshids (935-969), Ayyubids

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden emekli türkolog; nurivuce@yahoo.com